

Forfatter: Paludan-Müller, Fr.

Titel: Paludan-Müllers poetiske Skrifter i Udvalg, III. Bind

Citation: Paludan-Müller, Fr.: "Paludan-Müllers poetiske Skrifter i Udvalg, III. Bind", i Paludan-Müller, Fr.: *Paludan-Müllers poetiske Skrifter i Udvalg, III. Bind*, udg. af CARL S. PETERSEN , 1909, s. 382. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-paludanm03-shoot-idm140319424696704.pdf> (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: Paludan-Müllers poetiske Skrifter i Udvalg, III. Bind

Side 233 Linje 2:

Amme] det var Skik i gamle Dage, at Ammen blev hos sit Foster barn lige til den voxne Alder. I Oehenschlägers "Aladdin" har Prinsesse Gulnare endnu sin Amme hos sig; ligesaa Julie i Shakespeares "Romeo og Julie". (H. Trier.)

Side 235 Linje 1:

Campagnen] den store Slette omkring Rom, Latinerfolkets Hjem, i den ældre Oldtid opdyrket, senere mere og mere øde og hjemløst af Malaria (usund Luft). Først i den nyeste Tid har man kraftig taget fat paa dens Genopdyrkning. (H. Trier.)

Side 235 Linje 7:

Aniofloden] *Anio* (Aniene, Teverone) udspringer en 10 Mil øst for Rom i Apenninerne, falder ved Byen Tivoli (Oldtidens Tibur) gennem prægtige og romantiske Vandfald (Billede f. Ex. i Folkenes Historie II 5) ned i den romerske Kampagne og løber omtr. ½ Mil nord for Rom ud i Tiberens venstre Bred.

Side 235 Linje 9:

den gule Tiber] "den gule Tiber" kaldes Floden alle rede hos Oldtidens romerske Digtere, fordi den medfører gulligt Sand fra Bjærgene, hvor den har sit Udspring.

Side 235 Linje 16-17]:

Rom styredes i de første halvfjerde Hundrede Aar efter Sagnet af Konger, var fra Aar 509 f. Kr. Republik i omtrent 500 Aar og regeredes derefter af Kejsere. (H. Trier.)

Side 235 Linje 24:

Sanct Peters Nøgler] d.v.s. Pavemagten, sml. Jesu Ord til Apostlen Peter i Matth. 16, 18 -19: "Men jeg siger dig, at du er Petrus [Ordspil; græsk *petros* = Klippe]; og paa denne Klippe vil jeg bygge min Menighed, og Helvedes Porte skulle ikke faae Overhaand over den. Og jeg vil give dig Himmeriges Riges Nøgler, og hvad du binder paa Jorden, det skal være bundet i Himlene, og hvad du løser paa Jorden, det skal være løst i Himlene."

Side 235 Linje 30:

Oldtidssolens Nedgang] man plejer at regne Oldtidens 383 Ophør fra Aar 476, da den sidste romerske Kejser Romulus Augustulus blev afsat af Herulerhøvdingen Odoaker.

Side 236 Linje 1-2:

Italiens Hersker, | Gotherkongen i Ravenna] der tænkes paa Østgoterkongen *Theoderik den Store* (f. ca. 450), der i Aaret 488 i Spidsen for sine Goter var draget ned i Italien, hvor Herulerhøvdingen Odoaker dengang herskede efter at have afsat den sidste romerske Kejser (se foregaaende Anm.). Odoaker blev slaaet og sluttede sig inde i den stærkt befæstede By *Ravenna* (paa Italiens Østside ved Adriaterhavet); Aar 493 erobrede Theoderik Ravenna og dræbte med egen Haand Odoaker, hvem han havde lovet Del i Magten. I nogle og tredive Aar, til sin Død 526, herskede Theoderik fra Ravenna, der blev hans Yndlingsopholdssted, over Italien, og under hans Regering nød Landet en kortvarig og længe savnet Ro. Næringsvejene begyndte at blomstre op igen, det romerske Aandsliv vaagnede atter til Liv, og Gotherkongen fredede med Pietet om Minderne fra Oldtiden. [Efter sin Død levede den mægtige Konge, hvis Navn betyder "Folkeherskeren" (oldnord. þjóðrekr), videre i den germanske Sagnverden som *Kong Didrek af Bern* (d.v.s. Verona, ved Siden af Ravenna Kongens Opholdssted). Hans prægtige Gravmæle i Ravenna er endnu til.]

Side 236 Linje 4:

Chaos] (græsk) "Forvirring" (egl. det tomme Rum, som ifølge græsk Mytologi var til, før Verden skabtes).

Side 236 Linje 8:

Secler] (latin) "Aarhundreder".

Side 236 Linje 19:

Oldtidsmindet] særlig de romerske Vandledninger og Gravmæler. (H. Trier.) - Campagnen skildrer P.-M. efter Erindringen: han havde i 1839-40 været i Italien. [Sml. Chr. Winthers Skildring af Campagnen i "Et romersk Osteri" fra 1843.]

Side 236 Linje 26:

Steeneg] en af Sydeuropas mange stedsegrønne Egearter. (H. Trier.)

Side 236 Linje 45:

Tibur] Oldtidens Navn paa det nuværende Tivoli, en lille By øst for Rom, hvor Aniofloden falder ud i Campagnen (se Anm. til Side 235 Linje 7).

Side 237 Linje 45:

Sabinerlandet] Oldtidens Navn paa Landet nordøst for Rom, nord for Tivoli.

Side 238 Linje 5:

Nursia] nu: Norcia, Bjærgby i Sabinerlandet, nord for Tivoli ["det kolde Nursia" (frigida Nursia) hedder den hos den romerske Digter Vergil (19 f. Kr.) i hans Æneides 7de Bog Vers 715].

Side 238 Linje 9:

(Skilt fra Fader som fra Moder)] P.-M. forudsætter hele Tiden (se navnlig Side 257), at Benedikts Moder lever. Mabillon f. Ex. siger herom intet, men Udgiveren 1656 af Petrus Diaconus (se ovf. Side 380 Note 1) fortæller rigtignok, at hun forlængst var død: ifølge ham er Benedikt og Søsteren Tvillinger, "og da de var fødte, døde Moderen, som om hun alt havde levet tilstrækkeligt, naar hun havde født saa store og udmærkede Børn, og som om hun havde giftet sig af ingen anden Grund end at blive Moder til saadanne Helgener". [Historisk taget vêd man intet som helst om Benedikts Forældre, ogsaa Mabillon f. Ex. er ret skeptisk overfor Efterretningerne om dem.]

Side 238 Linje 17:

ved Skranken] d.v.s. i Retten.

Side 239 Linje 4:

Mulerne] Muldyrene.

Side 240 Linje 30-31]:

Stjernetyderkunsten, der læste Menneskenes Skæbne i Stjernernes Stilling [sml. Anm., til 2det Binds Side 516 Linje 9], dyrkedes hele Middelalderen igennem. (H. Trier.)

Side 241 Linje 6:

Pinierne og Cypressen] *Pinie*: en Fyr, 50-70 Fod høj, med en Krone som en hvælvet Skærm, særlig ejendommelig for Italien. - *Cypres*: et stedsegrønt Træ, i Middelhavsløndene 20-40 Fod højt, Kronen meget mørkegrøn, Grenene opredte i Flugt med Stammen. (H. Trier.)

Side 241 Linje 34-36:

Det er Resten . . . Villa Hadriani] den romerske Kejser Hadrians (138 e. Kr.) Landslot ved Tibur (Tivoli).

Side 241 Linje 41:

det runde Gravsted] Hadrians uhyre Gravsted (moles 384 Hadriani) i Rom ved Tiberen, senere omdannet til Fæstningen Engelsborg. (H. Trier.)

Side 242 Linje 6:

paa Reiser] Hadrian gennemrejste i sin Regeringstid sit store Rige, sædvanlig til Fods og ledsaget af Bygmestre og Kunstnere, (H. Trier.)

Side 242 Linje 42:

Olieskoven] Oliventræsskoven. Oliventræet voxer hele Sydeuropa over, har hvidgraa, skældækkede Blade, sorte, violette, rødlige, hvidlige eller grønne Frugter og bliver som dyrket Træ 30-50 Fod højt. (H. Trier.)

Side 243 Linje 45:

Tusculum og Alba Longa] to gamle latinske Byer paa Albanerbjærgene, en Gruppe udslukte Vulkaner

midt paa Campagnens Slette. (H. Trier.)

Side 244 Linje 1:

Tiberdalen] den midterste og øvre Del af denne med Etrurien i Vest, Sabiner- og Umbreerlandet i Øst. (H. Trier.)

Side 244 Linje 21:

Sækkepiben] et ældgammelt Blæseinstrument, der hos de forskellige Folkeslag har haft forskellig Konstruktion. Man træffer den endnu i Rusland, Ungarn og Italien, mest paa Landet og blandt omvandrede Musikanter. I Højskotland er Sækkepiben (Bag-pipe) Nationalinstrument og bestaar af en Lædersæk, som Spilleren fylder med Luft ved at blæse gennem et i den ene Ende anbragt Rør, hvorpaa han sammenpresser den indblæste Luft ved med Armen at trykke Sækken mod sit Legeme. I den anden Ende af Sækken er et Rør med 6 Lydhuller, hvorpaa Melodien blæses. Foruden dette Rør findes ofte flere andre, som summe og snurre paa egen Haand i den dybere Tone, hvori de er stemte. (Nord. Conversations-Lexicon.)

Side 245 Linje 43:

Laurbærjerandsen] Sejrherrens Hæderspynt om Hovedet.

Side 246 Linje 12:

speilet af] nu: afspejlet, se Anm. til 1ste Binds Side 20 Linje 6.

Side 246 Linje 26:

Julius Cæsar] Roms største Feltherre og Statsmand, myrdet Aar 44 f. Kr.

Side 247 Linje 30:

Epistler] (latin) "Breve".

Side 247 Linje 33-34:

Farveskriften | Vexlende for hvert et Afsnit] Middelalderens Bøger var i Reglen skrevne paa Pergament, tilberedt Kalveskind, og smykkede i Texten med malede og guldvirkede Billeder, særlig ved Afsnittenes Begyndelsesbogstaver, Initialerne. (H. Trier).

Side 247 Linje 36-39]:

Kristus fremstilledes fra den ældste kristelige Tid tit som Hyrden med sit Lam (Menigheden) i Overensstemmelse med Joh. Ev. 10, 11. (H. Trier.)

Side 248 Linje 23:

den hellige Antonius] den hellige Antonius samlede i Slutningen af det 3dje Aarhundrede de ægyptiske Eneboere i Klostre og er saaledes Munkelivets Stifter. Sagnet fortæller meget om de Syner, hvori Djævlen fristede ham, snart som forføreriske Kvinder, snart som ængstende Uhyrer. (H. Trier).

Side 248 Linje 29:

Guld-Denarer] *Denar* er Navn paa en gammelromersk Sølvmønt, omtrent = 60 Øre; fra Cæsars Tid havde man ogsaa Gulddenarer med 25 Sølvdenarers Værdi.

Side 248 Linje 37:

rul du din Bog nu sammen] formodentlig er det en Viden om den klassiske Oldtids Haandskrifter i Bogrulleform, P.-M. her overfører paa de middelalderlige Pergamentshaandskrifter med gulddindlagte Illustrationer: de sidste taalte næppe Sammenrulning. Iøvrigt fandtes Bogruller ogsaa langt ned i Middelalderen og har for hebraiske Haandskrifters Vedkommende holdt sig endnu længere.

Side 249 Linje 21:

Senator] Medlem af Senatet. *Senat* (af latin *senes* = de gamle) hed det øverste Raad i Oldtidens Rom, som havde højeste styrende Myndighed.

Side 250 Linje 7:

Aandens Grave] sml. Apost. Gern. 2, 1-4.

385

Side 250 Linje 21:

Tunica'en] romersk Underklædning af hvid Uld, over hvilken man bar Toga'en (næste Anm.).

Side 250 Linje 37:

Toga] de romerske Mænds Overklædning, en hvid, ufarvet ulden Kappe, der bares saaledes, at venstre Arm hvilede i Togaen, medens højre Arm var fri; foran paa Brystet dannede Togaen en Fold. Den med en Purpurbræmme forsynede Toga (*toga prætexla*) brugtes af de fribaarne romerske Drengene, indtil de senest ved 17-Aars Alderen iførte sig Mændenes almindelige Toga (*toga virilis*).

Side 251 Linje 39:

Hvad der skrevet staaer i Bogen] Matth. 16, 24; 19, 21.

Side 252 Linje 21:

hvad Sand Paulus siger] 1 Kor. 7, 1.

Side 252 Linje 31:

Det er Guds Ord, tør jeg mene] 1 Moseb. 2, 18.

Side 252 Linje 41:

Clienten] Klienter kaldtes i Rom Smaafolk, der gav sig under en eller anden Stormands Beskyttelse. (H. Trier.)

Side 253 Linje 1:

hvad os Skriften siger] Matth. 20, 16.

Side 253 Linje 22:

der staaer skrevet] Matth. 16, 25.

Side 254 Linje 15:

Fruentimmer] Ordet, der er Laaneord fra Tysk, brugtes paa P.-M.'s Tid = *Kvinde, Dame* (ikke som nu blot med haanlig elier nedsættende Betydning); sml. et Brev fra Emil Aarestrup (1856): "Paa Ravnholt har jeg tilbragt flere Middage og Nætter . . . Ærkearistokratiske ere disse Herrer og Fruer ... men megen Sjæleadel og Dygtighed kan være forenet med Adelskabet. Deres Fruentimmer ere ofte meget nydelige."

Side 254 Linje 39:

Collosseum] Kejser Vespanians (79 e. Kr.) kæmpestore Cirkusbygning i Rom.

Side 255 Linje 1:

den grønne Krands af Myrther] Myrterne var hos Romerne helligede Venus, Elskovsgudinden. Ammen har her næppe fundet det rette Billede paa sine Følelser. (H. Trier.)

Side 256 Linje 15:

Over Bjergene mod Vesten] "Digteren - bemærker H. Trier - der har et fuldkommen klart Billed af de geografiske Forhold, har her og i Ammens Svar ved en Skrivefejl sat »Vest« for »Øst«." Ligesaa lidt som Trier kan nærvær. Udgiver indlade sig paa Rettelse i Teksten; Fejlen, der gaar gennem alle Textkilder og desuden findes i Manuskriptet (der paa dette Sted er frit for Rettelser), er P.-M.'s, og som saadan maa den bibeholdes.

Side 257 Linje 39:

min fromme Søster] Benedikts Søster Scholastica var efter Gregors Udsagn allerede som Barn indviet til Gud. (H. Trier.)

Side 258 Linje 40:

om hvem staaer skrevet] Matth. 4, 1.

Side 260 Linje 35:

Tyrrhenerhavet] det gamle Navn paa Havet vest for Italien.

Side 261 Linje 10-12:

kredsede ... Klippens Tinde] nu: *kredsede* om eller *omkredsede*; P.-M. bruger bestandig *kredsede* uden Forholdsord med Genstandsord efter sig, se nærvær. Binds Side 46 Linje 19 og 1ste Binds Side 346 Linje 16.

Side 262 Linje 22:

Dagens Stjerne] d.v.s. Solen.

Side 263 Linje 9:

Capitolium] Borgklippen, en af de syv Høje, hvorpaa Rom var bygget. (H. Trier.)

Side 263 Linje 15:

Curtius] styrtede sig i en Jordrevne, der pludselig var opstaaet paa Roms Torv og efter Oraklet kun vilde lukke sig, naar Romerne styrtede deres kostbareste Eje i den. (H. Trier.)

Side 263 Linje 15:

Scævola og Cocles] romerske Sagnhelte fra Republikkens Krig med Etruskernes Konge Porsena. *Scævola* holdt sin højre Haand ind i Alterilden, til Haanden var opbrændt, for at vise den fjendtlige Konge en Romers Standhaftighed; *Cocles* forsvarede selvtredje Tiberbroen, til den var brudt af bag ham, og reddede sig saa ved Svømning. (H. Trier.)

Side 263 Linje 16:

Brutus] Republikkens Grundlægger. Den yngste Brutus søgte at genoprette Republikken ved at myrde Cæsar, Enevoldsherren, efter hvem Kejserdømmet fulgte. (H. Trier.) 386

Side 263 Linje 16:

Decius] flere Feltherrer af dette Navn indviede sig før Slaget til Underverdenens Guder for at skaffe deres Landsmænd Sejr. (H. Trier.)

Side 263 Linje 16:

Camillus] frelste Rom i Krigen med Gallerne. (H. Trier.)

Side 263 Linje 17:

Fabius] standsede ved sin forsigtige Klogskab Hannibal i hans Sejrsløb. (H. Trier.)

Side 263 Linje 17:

Regulus] vilde hellere dø end bryde sit Ord til grusomme Fjender. (H. Trier.)

Side 263 Linje 17:

Æmilius] Æmilius Paulus, Makedoniens Overvinder. (H. Trier.)

Side 263 Linje 18:

Scipioner] Sejrherrerne i de puniske Krige. (H. Trier.)

Side 263 Linje 18:

Catoner] den ældre Hævderen af den gammelromerske Strenghed i Sæder mod indtrængende Slaphed og Forfinelse, den yngre Republikkens Forsvarer mod Cæsar. (H. Trier.)

Side 263 Linje 34:

Pompeius] romersk Feltherre, Cæsars Modstander. (H. Trier.)

Side 263 Linje 38:

Titus] romersk Kejser 79-81 e. Kr., indtog Aar 70 Jerusalem. (H. Trier.)

Side 263 Linje 39:

Lysestagen] den syvarmede Guldlysestage i Jerusalems Tempel.

Side 263 Linje 45:

ifjor, da Bom han gjested] da Handlingen i Digtet foregaar i Aaret 493 (sml. ogsaa ovf. Side 379), maa ifjor være = Aar 492. Om Theodorik allerede i dette Aar har gæstet Rom, har Udgiveren ikke kunnet finde noget om. Hos Edw. Gibbon (*The History of the Decline and Fall of the Roman Empire*, VII (Udg. 1788), Side 13) findes følgende, der refererer sig til Tiden før Ravennas Indtagelse i 493: "From the Alps to the extremity of Calabria, Theoderic reigned by the right of conquest .... and he was accepted as the deliverer of Rome by the senate and people ...." Maaske er det noget saadant, der her foresvæver P.-M. - Naar Ammen taler om Goterkongen i Ravenna, er der intet kronologisk urigtigt deri; Digtet foregaar i *Sommeren* 493, men *den 5te Marts* 493 havde Theoderik erobret Ravenna og dræbt Odoaker.

Side 264 Linje 23:

Ørne] Sølvørne var de romerske Hærafdelingers Feltmærke. (H. Trier.)

Side 264 Linje 30:

Vivat Rex Italiae, vivat!] (latin) "leve Italiens Konge, han leve!"

Side 265 Linje 19:

Christenhedens Vidner] Sandhedsvidner, Blodvidner. (H. Trier.)

Side 266 Linje 12:

Censor] i Republikkens Tid en Embedsmand, der vaagede over Borgernes Opførsel. (H. Trier.)

Side 266 Linje 17:

Kipper] tarvelige Beværtninger.

Side 267 Linje 1:

Kuld] om Formen se Anm. til 1ste Binds Side 433 Linje 7.

Side 270 Linje 29:

Livets Krone] Jak. 1, 12; Joh. Aab. 2, 10.

Side 271 Linje 16:

Heros] Helt.